

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Елгувірі Хатім Сідіег Мохамед
на тему:**

**«Система управління якістю як фактор міжнародної
конкурентоспроможності компанії»**

представлену на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 Управління та адміністрування
за спеціальністю 073 Менеджмент

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження присвячене вирішенню важливого наукового завдання, оскільки в мовах фактичного згортання та значної обмеженості внутрішніх ринків країни саме міжнародні ринки є плідним полем для активної діяльності вітчизняних компаній, що може забезпечити їх ефективне функціонування та розвиток. Проте важливою умовою такої ефективної експортної діяльності є конкурентоспроможність компаній та їх продукції на міжнародних ринках і якість безумовно є одним із факторів, що забезпечують їх ринкові, конкурентні переваги. Основним способом забезпечення високого рівня якості готового продукту є впровадження ефективної системи управління якістю на вітчизняних підприємствах, що гарантуватиме необхідний рівень якості та безпечності продукції. Впроваджена на підприємстві система управління якістю сприймається як його здатність стабільно функціонувати на ринку та реалізовувати свою продукцію, якість якої є передбачуваною. Товаровиробники самостійно вибирають модель системи управління якістю, виходячи з чітко визначеної мети формування системи, оцінки слабких місць та існуючих проблем, процесів виробництва, наявних ресурсів і своїх можливостей. У зв'язку з цим кожне підприємство буде мати свою унікальну систему, побудовану у відповідності з вимогами міжнародних стандартів. З огляду на зазначене, тема дисертаційного дослідження Елгувірі Хатім Сідіег Мохамед є актуальною.

Зв'язок роботи з державними (галузевими) науковими програмами, планами, темами. Наукові дослідження були виконані здобувачем у

відповідності з планом науково-дослідних робіт ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», а саме: «Науково-методичні засади реалізації сучасних концепцій та технологій управління підприємствами, установами та організаціями в умовах економічного відновлення і глобалізованого розвитку» (номер державної реєстрації: 0122U201378), де автором здійснено теоретичне обґрунтування засад системи управління якістю в компанії і прикладних рекомендацій напрямків вдосконалення управління якістю на основі запропонованої методики оцінки впливу системи управління якістю продукції на міжнародну конкурентоспроможність компанії.

Наукова новизна досліджень і отриманих результатів. Дисертаційна робота присвячена обґрунтуванню науково-методичних підходів до формування і розвитку системи управління якістю фармацевтичної компанії та розробці науково-прикладних напрямків щодо її вдосконалення для забезпечення належного рівня міжнародної конкурентоспроможності.

Результати наукової роботи здобувача відповідають вимогам освітньо-наукової програми.

У науковій роботі наявні результати які отримані здобувачів особисто. Отримані результати є новими, їх новизна полягає у наступному:

- здобувачем побудовано модель та алгоритм методики впливу системи управління якістю продукції на міжнародну конкурентоспроможність компанії, що дає можливість визначити загальний результат діяльності компанії на основі досягнення цілей;

- розроблено модель системи управління якістю фармацевтичного підприємства на основі впровадження принципів гнучкості, технологічності та інноваційності системи управління якістю, що матиме позитивний вплив на підвищення якості продукції, зниження витрат на виробництві, зростання рентабельності інвестицій та питомої ваги експорту у структурі доходу компанії, завдяки чому підвищиться результативність діяльності компанії, і яка стане фундаментом для розробки напрямків вдосконалення системи управління якістю компанії з врахуванням задачі підвищення міжнародної конкурентоспроможності.

Автором удосконалено: системні підходи до ідентифікації етапів розкриття проблематики якості продукції, які на відміну від традиційних підходів базуються на принципах історизму, компліментарності; інструментарій оцінювання впливу кількісних індикаторів на експорт фармацевтичної продукції як обсягового показника покращення якості, що дозволило виявити вплив найбільш значущих індикаторів на систему управління якістю у фармацевтичних компаніях як фактору міжнародної конкурентоспроможності; науковий підхід до обґрунтування напрямків підвищення ефективності, прибутковості та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на міжнародних ринках.

У роботі набули подальшого розвитку: наукова аргументація щодо створення ефективною та функціонуючою інфраструктури якості, що впливає на рівень конкурентоспроможності продукції виробників тієї чи іншої країни на міжнародних ринках; система менеджменту якості міжнародних універсальних та галузевих стандартів для підприємств, що виходять на зарубіжні ринки товарів та послуг; гармонізована модель для системи управління якістю фармацевтичних компаній протягом життєвого циклу продукції; системний підхід до етапів процесу удосконалення системи управління якістю та структуризація інтегрованої системи управління якістю; сценарне прогнозування динаміки обсягу доходу від реалізації продукції як одного з кількісних показників фактору підвищення міжнародної конкурентоспроможності в системі управління якістю продукції, що базується на аналізі оптимістичного, песимістичного та реалістичного прогнозних сценаріїв розвитку. Наукове обґрунтування наявних результатів є методологічно-коректним та достатнім.

Результати дисертаційного дослідження спрямовані на вирішення конкретного наукового завдання, сутність якого полягає у необхідності обґрунтуванні теоретичних засад системи управління якістю як фактору конкурентоспроможності компанії, що функціонує на міжнародних ринках, та необхідності розробки, імплементації, й обґрунтування вдосконалення системи управління якістю на підприємстві на основі осмислення існуючих підходів у світі, концепцій і методологічного апарату. Наукову новизну та інноваційність проведених досліджень підтверджено довідками про впровадження.

Практичне значення одержаних результатів для науки і практики.

Основні теоретико-методологічні та науково-прикладні положення, розробки, рекомендації та висновки, що були зроблені в дисертації можуть становити як теоретичну, так і прикладну бази аналізу для формування, розробки та імплементації системи управління якістю продукції у фармацевтичній компанії. Практичне значення одержаних результатів підтверджується довідками:

Університету у м. Тріполі (Лівія), Шамс Аласала, де підтверджено використання матеріалів дослідження, а саме, методології оцінки якості продукції відносно конкурентоспроможності, пошуку стандартів управління якістю продукції на міжнародному рівні, механізму оцінки продукції у компаніях, практичної моделі системи управління якістю, засад міжнародної конкурентоспроможності; компанії «Альбаваба Альтіббія Медікал Сервіс Лімітед» м. Тріполі (Лівія), де засвідчується використання методології показників та виробничої діяльності на прикладі компанії за обсягами експорту, як загального показника з оцінкою впливу системи управління якістю продукції на ліки, що у свою чергу визначає безпосередньо конкурентоспроможність компанії; ВНЗ «Університету економіки та права «КРОК», де надані пропозиції щодо модернізації змісту обов'язкового освітнього компоненту «Управління ланцюгами поставок», для здобувачів ОП «Управління логістичною діяльністю» другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент», галузі знань 07 «Управління та адміністрування», тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Мета дисертації полягала в теоретичному обґрунтуванні науково-методичних підходів до формування і розвитку системи управління якістю фармацевтичної компанії та розробці науково-прикладних напрямків щодо її вдосконалення для забезпечення належного рівня міжнародної конкурентоспроможності. Поставлену мету автор досягнув шляхом вирішення чітко визначених багатопланових наукових завдань із використанням сучасних високоспеціалізованих та класичних методів дослідження: аналізу; синтезу, абстрагування та узагальнення, спостереження та порівняння; методу системного аналізу, наукового методу,

історико-логічного методу, методу порівняльного аналізу та графічних методів, трендового методу та економіко-математичного моделювання.

Дисертація базується на нормативно-правових актах, офіційно опублікованій статистичній інформації Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, власних розрахунків автора. Отже, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених в дисертації Елгувірі Хатім Сідіег Мохамед є достатньо високим.

Повнота викладення матеріалів досліджень в опублікованих працях.

Основні положення дисертації та отримані результати досліджень висвітлені у 8 наукових працях, серед яких: 5 наукових статей (з них 4 – у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 – у періодичному науковому виданні інших держав) та 3 – у збірниках матеріалів міжнародних конференцій. Загальний обсяг публікацій дорівнює 2,8 авторських аркуша. Результати досліджень було представлено на трьох наукових конференціях різного рівня, в тому числі й на зарубіжній, що свідчить про ознайомлення наукової громадськості з основними положеннями дисертації Елгувірі Хатім Сідіег Мохамеда.

Аналіз структури і змісту дисертації. Структура дисертації є загальноприйнятною. Матеріали дисертації викладено на 193 сторінках, проілюстровано 35 таблицями та 23 рисунками.

Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних літературних джерел (останній містить 192 найменувань) та додатків.

У «**Вступі**» у стислій формі викладено актуальність теми, зв'язок з науковими програмами, мету і завдання дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, апробацію результатів дисертації, публікації.

У **першому розділі** досліджено економічну природу якості продукції та еволюцію її тлумачення; описано систему управління якістю продукції як

рушійну силу міжнародної конкурентоспроможності компанії; виявлено вплив системи управління якістю на міжнародну конкурентоспроможність компанії.

У другому розділі досліджено системи управління якістю в забезпеченні конкурентоспроможності фармацевтичних компаній в тому числі приведено та проаналізовано Міжнародні стандарти якості та їх імплементацію в роботі української фармацевтичної галузі; досліджено вплив параметрів якості на конкурентоспроможність української фармацевтики; приведено аналіз формування системи управління якістю фармацевтичної компанії.

У третьому розділі автором окреслено перспективи розвитку системи управління якістю компанії а саме: запропоновано методика оцінки впливу системи управління якістю продукції на міжнародну конкурентоспроможність компанії; проведено оцінку впливу системи управління якістю продукції на міжнародну конкурентоспроможність компанії (на прикладі ПАТ «Фармак») та описано перспективи подальшої роботи компаній по забезпеченню конкурентоспроможності шляхом удосконалення системи управління якістю продукції.

Результати досліджень проілюстровано таблицями, рисунками, що суттєво полегшує науковий аналіз дисертації і сприяє кращому ознайомленню з наведеним у них фактичним матеріалом

Завершується дисертація цілісними, логічними, обґрунтованими та розгорнутими **висновками**, які підкреслюють наукову новизну та практичну цінність проведених досліджень. Вони викладені в логічній послідовності відповідно до мети та поставлених завдань, повністю відповідають змісту власних досліджень і засвідчують досягнення дисертантом поставленої мети.

Оцінюючи позитивно актуальність, новизну, наукову та практичну цінність дисертації в цілому висновки і пропозиції, слід зауважити, що вони науково обґрунтовані і мають застосовуватися у навчальному процесі при вивченні відповідних дисциплін.

Представлена робота оформлена та виконана на належному методичному рівні згідно існуючих вимог. Дисертація є завершеною науковою працею, в якій вирішено важливе науково-практичне завдання — розробку та обґрунтування

теоретико-методологічних засад системи управління якістю продукції як фактору підвищення міжнародної конкурентоспроможності компанії. Це дало змогу сформулювати теоретичні та наукові положення, отримати прикладні результати та прийти до науково-практичних висновків.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення. До основних положень, які, на наш погляд, є питанням наукової дискусії, належать такі:

У Підрозділі 1.1. «Економічна природа якості продукції та еволюція її тлумачення» широко та детально представлено існуючі концепції управління якістю проте їх доцільно було б доповнити методами та науковими підходами дослідження зазначеної проблеми, оскільки наразі в підрозділі висвітлена історична еволюція, проте відсутнє наукове бачення з цього питання.

2. У підрозділі 1.2. (С. 52) в таблиці 1.3. автором представлені основні принципи сучасного менеджменту якості на підприємстві задля забезпечення міжнародної конкурентоспроможності, які доцільно було б доповнити принципами, що відображали б власне авторське обґрунтування, розуміння теоретичних концептуальних засад систем управління якістю.

3. Підрозділи 2.1. та 2.3. переобтяжені значним обсягом детальної технологічної та медичної інформації щодо впровадження стандартів якості в діяльності фармакологічних компаній, які не мають прямого відношення до предмету наукового дослідження та не стосуються управління. Також залишається незрозумілим які конкретні наукові висновки здійснення автором в результаті досліджень проведених у цих підрозділах (С. 115).

4. На основі використання економіко-математичної моделі (програмного продукту E-Views) автором було побудовано багатофакторну регресійну модель і перевірена дія протестованих факторів на експорт продукції фармацевтичної галузі України (С. 117), проте доцільним було б графічне представлення самої моделі, а також наведення переліку показників які використані автором для виявлення впливу на систему управління якістю продукції фармацевтичної компанії як фактору міжнародної конкурентоспроможності.

5. У таблицях 2.9.-2.18 та рис. 2.5, 2.6., (С. 120-128) розрахунки моделі факторів впливу зовнішніх змінних на експорт продукції фармацевтичних компаній, що визначають міжнародну конкурентоспроможність наведені автором англійською мовою та не супроводжуються належним чином оформленим перекладом, відповідно до чого залишається незрозумілим які саме показники та інформація в них представлені.

6. Підрозділ 3.1. (С. 150) «Методика оцінки впливу системи управління якістю продукції на міжнародну конкурентоспроможність компанії» містить значний обсяг теоретичного матеріалу та посилання на авторів науковців, аналіз праць та міжнародних стандартів з якості, тоді як, на нашу думку, має бути зосереджений на представлені сформованих автором науково-практичних рекомендацій.

7. У підрозділі 3.2. та 3.3. наведені дані, розроблені моделі та алгоритми зосереджені на дослідженні та наданні подальших рекомендацій удосконалення діяльності щодо забезпечення якості компанії «Фармак», проте автору доцільно було б зосередитися на питаннях розробки науково-прикладних напрямків забезпечення належного рівня міжнародної конкурентоспроможності компаній, з позицій можливості їх широкого науково-практичного застосування.

Проте зазначені дискусійні питання не зменшують позитивної оцінки роботи, її наукової цінності, актуальності та практичного значення.

Загальний висновок. Загальний аналіз роботи підтверджує самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність та науковий рівень, теоретичне і практичне значення. Наукові положення, висновки та рекомендації, зазначені в роботі, достатньо повно викладено в опублікованих здобувачем наукових працях. Отримані здобувачів результати мають істотне значення для галузі знань 07. «Управління та адміністрування». У дисертаційному дослідженні Елгувірі Хатім Сідіег Мохамед порушення академічної доброчесності не виявлено.

Вважаємо, що дисертація на тему: «Система управління якістю як фактор міжнародної конкурентоспроможності компанії» за обсягом проведених досліджень та за науковою новизною і практичним значенням

відповідає «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор Елгувірі Хатім Сідіег Мохамед заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» та спеціальністю 073 «Менеджмент».

Рецензент:

Доцент кафедри управлінських технологій

Університету економіки та права «КРОК»

доктор економічних наук, доцент

Оксана Кириченко

28.09.2023

Підпис Оксана Кириченко засідчк
Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
"Університет економіки та права "Крок"
В. Тейло Михайлик
" 28 " 09 20 23 р.

